

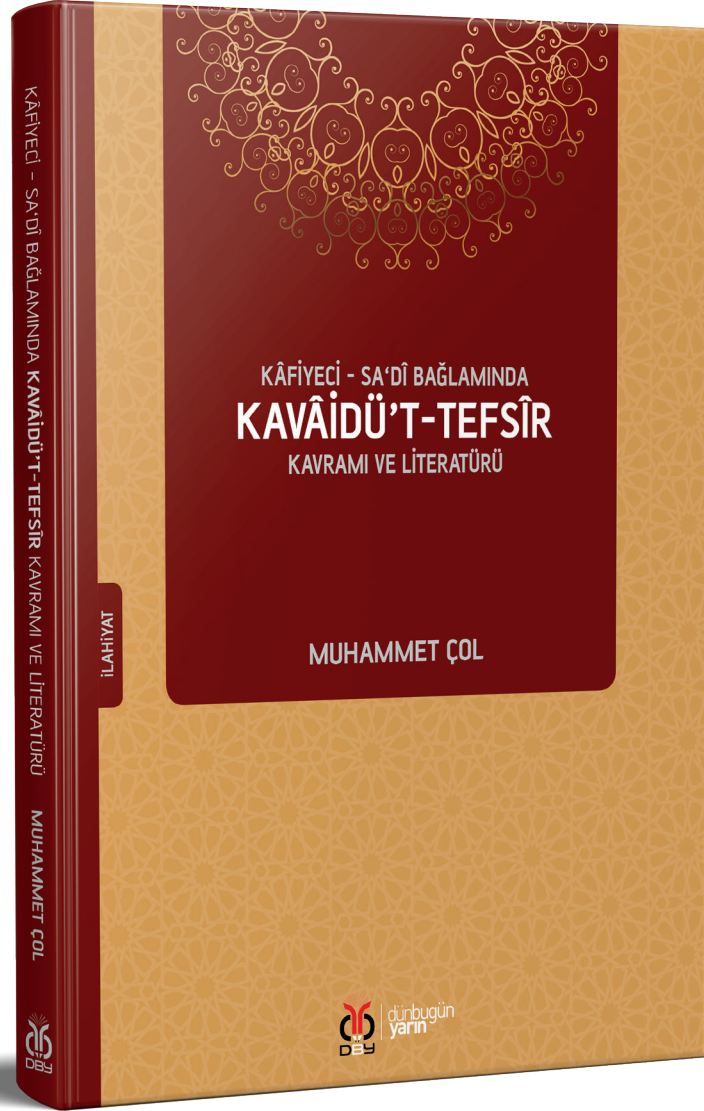
KÂFİYECİ - SA'DÎ BAĞLAMINDA
KAVÂİDÜ'T-TEFSİR
KAVRAMI VE LİTERATÜRÜ

MUHAMMET ÇOL

İLÂHİYAT

dünbugün
yarin

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2021, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 166
İlahiyat: 9

ISBN 978-625-7471-02-2
Sertifika No: 18188

Birinci Baskı: İstanbul, 2021

Yazar: Muhammet Çol

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Dizi Editörü: Nuh Muaz Kapan

Kitap Editörü: İbrahim Yıldız

Sayfa/Kapak Düzeni: DBY Ajans

Baskı/Cilt: Mikyas Basım Yayın Matbaacılık
(Sertifika No: 35532)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Kâfiyeci - Sa'dî Bağlamında Kavâidü't-Tefsîr Kavramı ve Literatürü

Muhammet Çol

Kitap Editörü: İbrahim Yıldız

İstanbul : DBY Yayınları, 2021.

206 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 166) ___ Dizin var

ISBN 978-625-7471-02-2

1- Kur'an 2- Ulûmu'l-Kur'ân 3- Kavâidü't-Tefsîr 4- Tefsîr Usûlü

Bu kitap, 27.12.2017 tarihinde Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans programı kapsamında, İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri bölümünde Doç. Dr. Yusuf ÇELİK'in danışmanlığında savunulan "Tefsîr İlmünde Kavâid Literatürü ve Kâfiyeci ile Sa'dî'nin Kavâide Dair Eserlerinin Mukayesesi" başlıklı yüksek lisans tezinin gözden geçirilerek kitaplaştırılmış halidir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

Tel.: +90 212 526 98 06

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar Dizini	6
Önsöz	11
Giriş	15
A. Araştırmanın Amacı, Konusu ve Önemi.....	15
B. Araştırmada Takip Edilen Yöntem.....	18
C. Literatür Değerlendirmesi.....	19

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVÂİDÜ'T-TEFSİRİN KAVRAMSAL ALANI

A. Ulûmu'l-Kur'ân.....	24
1. Lügavî ve İstîlâhî Anlamı	24
2. Tarihi Seyri ve Önemi	26
B. Kavâidü't-Tefsîr.....	27
1. Lügavî ve İstîlâhî Anlamı	27
2. Tarihi Seyri ve Önemi	37
3. Kâidenin Benzer Kelimelerle İlişkisi	41
C. Tefsîr Usûlü.....	45
1. Lügavî ve İstîlâhî Anlamı	45
2. Tarihi Seyri ve Önemi	48
D. Kavramların Değerlendirilmesi.....	53

İKİNCİ BÖLÜM

KAVÂİDÜ'T-Tefsîr LİTERATÜRÜ

A. Bölüm Halindeki Eserler.....	63
1. Kâdî Abdülcebâr (415/1025) - Şerhu'l-Usûli'l-Hamse.....	64
2. Râgıb el-İsfâhânî (425/1108) - Câmiu't-Tefâsîr.....	65
3. İbn Cüzey el-Kelbî (741/1340) - et-Teshîl li-Ulûmi't-Tenzîl... 67	
4. Bedreddin ez-Zerkeşî (794/1392) - el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân.....	68
5. Celâlüddîn es-Süyûtî (911/1505) - el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân.....	69
6. Muhammed Abduh (1410/1905) - Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm (Menâr Tefsîri).....	70
7. Abdülazim ez-Zürkânî (1367/1948) - Menâhilü'l-İrfan fi Ulûmi'l-Kur'ân.....	71
8. Muhammed Hüseyin ez-Zehebî (1915/1977) - et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn.....	72
9. Mennâ' Halîl Kattân (1925-1999) - Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'ân.....	73
10. Muhammed b. Lütfi es-Sabbağ (1930/2017) - Lemehât fi Ulûmi'l-Kur'ân.....	74
11. Nurettin İtr (1937/2020) - Ulûmu'l-Kur'âni'l-Kerîm.....	75
12. Fahd b. Abdurrahman er-Rûmî - Buhûs fi Usûli't-Tefsîr ve Menâhicühü.....	76
13. Mehmet Sait Şimşek - Günümüz Tefsîr Problemleri.....	77
B. Müstakil Eserler.....	79
1. Mecdüddin İbn Teymiyye (652/1254) - Kavâidü't-Tefsîr.....	79
2. Necmettin et-Tûfî (716/1316) - el-İksîr fi Kavâidi't-Tefsîr.....	82
3. İbnü's-Sâiğ ez-Zümürüddî (776/1375) - el-Menhecü'l-Kavîm fi Kavâid-i Tataallak bi'l-Kur'âni'l-Kerim.....	87
4. İbn Vezîr (840/1436) - Kavâidü't-Tefsîr.....	88

5. Süleyman el-Kâfiyeci (879/1474) - et-Teysîr fi Kavâidi İlmi't-Tefsîr.....	90
6. Şeyh Osman (1211/1786) - er-Risâle fi Kavâidi İlmi't-Tefsîr.....	90
7. Abdurrahman Sa'dî (1889-1956) - el-Kavâidü'l-Hisân li-Tefsîri'l-Kur'ân.....	93
8. Abdurrahman el-Ak (1420/1999) - Usûlü't-Tefsîr ve Kavâiduhu.....	93
9. Habenneke el-Meydânî (1425/2004) - Kavâidü't-Tedebbürü'l-Emseli li-Kitâbillâhi Azze ve Celle.....	94
10. Halid b. Osman es-Sebt - Kavâidü't-Tefsîr Cem'an ve Dirâseten.....	96
11. Ali b. Süleyman el-Ubeyd - Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerim Usûlühü ve Davâbiduhu.....	98
12. Muhammed Aydın - Genel Tefsîr Kuralları.....	100
13. Yusuf Işıcık (2020) - Kur'ân'ı Anlamada Temel İlkeler ...	102
C. Eserlerin Değerlendirilmesi.....	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÂFİYECİ VE SA'DÎ'NİN KAVÂİD ESERLERİNİN MUKAYESESİ

A. Hayatları, İlmi Kişilikleri ve Eserleri.....	110
1. Kâfiyeci.....	110
a. Hayatı.....	110
b. İlmi Kişiliği ve Eserleri.....	111
2. Sa'dî.....	116
a. Hayatı.....	116
b. İlmi Kişiliği ve Eserleri.....	116
B. Nüshaları.....	122
1. Teysîr.....	122
2. Kavâidü'l-Hisân.....	124

C. Kaynakları	125
1. Teysîr	125
2. Kavâidü'l-Hisân	127
D. Yazılış Amaçları.....	129
1. Teysîr	129
2. Kavâidü'l-Hisân	132
E. Yöntemleri	134
1. Teysîr	134
2. Kavâidü'l-Hisân	135
F. Muhtevaları.....	137
1. Teysîr	137
2. Kavâidü'l-Hisân	145
a. Kâidelerin Tasnifi	147
aa. Kur'ân Kâideleri.....	147
ab. Lügat Kâideleri	158
ac. Usûl Kâideleri.....	160
G. Kavâide Katkıları	169
1. Teysîr	169
2. Kavâidü'l-Hisân	175
Sonuç	179
Kaynakça	187
Dizin	201

ÖNSÖZ

İnsanlığın vahiyle yeniden inşa edilmesine giden süreçte Kur'ân bu halkanın son parçasını oluşturmaktadır. Tefsîr ilmi ise Kur'ân'ın bütün ahvâlini kendine konu edinmekte olup anlama problemini ortadan kaldırarak hitap ile muhatap arasındaki iletişimi kendisine vazife vazife kabul etmektedir. Bu noktada tefsîr ilmi hidâyet amacıyla indirilen Kur'ân'ın, muhataplarına ulaştırmak istediği mesajı doğru bir şekilde ortaya koyma çabasına verilen isimdir. Buradan hareketle Kur'ân ayetleri dînî bilginin kaynağı, müfessir de bu kaynaktan doğru bilgiyi elde etmeye çalışan kimsedir. Müfessirin dînî bilginin kaynağı olan Kur'ân'ın mesajını sağlıklı bir şekilde ortaya koyması için dikkat etmesi kuralları vardır. Bu kurallara verilen isim de en genel itibarıyla kavâidü't-tefsîrdir.

Müfessirler, muhatap kitlenin değişmesi ve sorunların farklılaşması gibi çeşitli sebeplerden dolayı sahâbe ve tâbiûnda gördükleri tefsîr şekillerini kâideleştirmeye gitmişlerdir. Sonrasında kâide ve ilimleri, tefsîr ilmi bünyesindeki eserlerde müstakil ve bölüm halinde bir araya getirmişlerdir. Nitekim klasik dönemden günümüze müfessirin ihtiyaç duyduğu kâideler, dönemsel

değişiklik göstermekle birlikte varlıklarını korumaktadır. Biz de araştırmamızda literatür taraması ve mukayesesi neticesinde, müfessirin bilmesi gereken kâidelerin hangi eserlerde ne şekilde yer aldıklarını ve muhtevalarının dönemsel olarak ne gibi değişikliklere uğradıklarını ortaya çıkarmaya çalışacağız.

Tefsîr, en genel anlamıyla “Kur’ân’ı anlama ve yorumlama faaliyeti olarak” Hz. Peygamber’den günümüze işlevini sürdürmüş ve sürdürmeye de devam etmektedir. Kısa bir zaman içerisinde İslâm dininin geniş bir coğrafyaya yayılması ve fethedilen topraklardaki halkın İslâm dinine girmeleri; nüzûl ortamından uzaklaşılmasından dolayı muhatap kitlenin değişmesi Kur’ân tefsîrinde belirli kuralların oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Tüm bunlar Kur’ân’ın anlaşılmasında rivâyetin yanında dirâyet merkezli tefsîr anlayışını da beraberinde getirmiştir. Böylelikle kısa bir zaman içerisinde aktarım temelli rivâyet ile zihnî bir çabanın ürünü olan akıl merkezli dirâyet, tefsîr ilminin iki parçasını oluşturmuştur.

İslâmî ilimler, bilgi sürecinin başlangıcını ifade eden vahyin nüzûlü ortamında var olmakla birlikte sonrasındaki gibi sistematığe sahip değildir. İlimleşme süreciyle birlikte herbirinin kendine has sisteminin oluşmaya başladığını söyleyebiliriz. Tefsîr ilminin de bir usûlü vardır. İşte araştırmamızda tefsîr ilminin müstakil bir usûle sahip olup olmadığı meselesine kavâid ekseninde yaklaşılarak bir neticeye varmaya çalışacağız. Zamansal hiyerarşi ile ulûmu'l-Kur’ân, mukaddime ve kavâidü't-efsîr eserlerini inceleyerek müfessirin bilmesi gereken kâidelerin muhtevalarını inceleyeceğiz. Araştırmamızda kavâidin öneminden bahsederek tarihsel süreç içerisinde müstakil ve bölüm halindeki eserlerde meydana gelen değişiklikler üzerinde duracağız. Bu bağlamda tefsîr ilminde kavâidin kavramsal alanını ve tarihsel serançamını belirleme adına mukayeseye dayalı bir çalışma yapmayı

öngörmekteyiz. Kâfiyeci ile Sa'dî'nin kavâid eserlerini özel incelemeye alarak klasik ve modern dönemde kavâidü't-efsîr anlayışının alt yapısı üzerinde duracağız. Netice itibariyle çalışmamızın hedefi, temel ilke ve esas anlamında tefsîr usûlünün inşasında kavâid meselesinin incelenmesidir.

Araştırmamızın toprağa düşüp filizlenmesinde ve dal budak salarak ürünleşmesinde hiç şüphesiz ortak aklın katkısı olmuştur. Bu bağlamda çalışmamın ilk halinin meydana gelmesinde katkısı olan hocalarım başta olmak üzere, kitap olarak yayınlanmasında teşvik ve önerilerde bulunan Prof. Dr. Mehmet ÇİÇEK ve Dr. Öğr. Üyesi İbrahim YILDIZ'a; her zaman desteklerini yanımda hissettiğim ve vakitlerini aldığım eşime ve çocuklarıma teşekkür ederim.

Muhammet ÇOL
Sırameşeler/Bursa, 2021

KAYNAKÇA

- Abduh, Muhammed. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm (Menâr Tefsîri)*. Dâru'l-Menâr, Kahire, 1947.
- Abduh, Râcihî. *et-Tatbîku's-Sarfi*. Dâru'n-Nahdati'l-Arabiyye, Beyrut, 2004.
- Ak, Abdurrahman Hâlid. *Usûlü't-Tefsîr ve Kavâidüh*. (2.b) Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1986.
- Ali Haydar Efendi. *Dürru'r-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*. (yy), İstanbul, 1330.
- Atar, Fahreddin. *Fıkıh Usûl*. MÜİF Yayınları, İstanbul, 2011.
- Ateş, Şule Yüksel. *Klasik ve Modern Dönemde Müfessirde Aranılan Şartlar ve Değişimi*. (Yüksek Lisans Tezi), YÜSBE, Yalova, 2017.
- Aydar, Hidayet. *Klasikten Moderne Seçme Tefsîr Metinleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016.
- Aydın, Muhammed. *Genel Tefsîr Kuralları*. Nun Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis İstılahları Sözlüğü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012.
- Azak, Necmettin. "Kavâ'id-i Fıkhiyyede Bir Literatür İncelemesi: İbn Nüceym'in el-Eşbâh ve'n-Nezâir'i ve Üzerine Yapılan Çalışmalar", *Tahkik İslami İlimler Araştırma ve Neşir Dergisi*, 2020, c. 3, sy. 2, 547-596.

- Bakkal, Ali. “Kur’ân’ı Anlamada siyak-Sibakın Önemi”. *Tarihten Günümüze Kur’ân İlimleri ve Tefsîr Usûlü*, ed. Bilal Gökkr ve diğerleri. İlim Yayma Vakfı, Ankara, 2009.
- Baktır, Mustafa. “Eşbâh ve Nezâir”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (31.08.2020). <https://islamansiklopedisi.org.tr/esbah-ve-nezair>
- Baktır, Mustafa. “Kâide”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (16.12.2020). <https://islamansiklopedisi.org.tr/kaide>
- Baysal, Sıddık. “Tanımları Üzerinden Tefsîr İlminin Mahiyeti Üzerine Bir Değerlendirme”. *Dini Araştırmalar Dergisi* 18, (Temmuz-Aralık 2015), 47, 221-242.
- Bedir, Mürteza. *Fıkah, Mezhep, Sünnet: Hanefî Fıkah Teorisinde Peygamberin Otoritesi*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Büyük Tefsîr Tarihi: Tabakatü'l-Müfessirin*, Ravza Yayınları, İstanbul, 2008.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuk-i İslamiyye ve Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*. Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1968.
- Boynukalın, Ertuğrul. “Abdülazîz b. Bâz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/abdulaziz-b-baz> (16.12.2020).
- Boynukalın, Ertuğrul. “Muhammed b. Sâlih Useymîn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/useymin-muhammed-b-salih> (16.12.2020).
- Bulut, Ali. “Türkiye’de Tefsîr Usûlü/Ulûmu’l-Kur’ân Tartışmaları”. *Tarihten Günümüze Kur’ân İlimleri ve Tefsîr Usûlü*. ed. Bilal Gökkr ve diğerleri. İlim Yayma Vakfı, Ankara, 2009.
- Bulut, Ali. *Erken Dönem Tefsîr Mukaddimelerinin Tefsîr Usûlü Açısından Değerlendirilmesi*. (Doktora Tezi), SDÜSBÜ, Isparta, 2009.
- Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Hız. Yekta Saraç, TÜBA, Ankara, 2016.
- Büyükkara, Mehmet Ali. *Çağdaş İslâmî Akımlar*. Klasik Yayınları, İstanbul, 2016.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsîr Tarihi*. Fecr Yayınları, İstanbul, 2015.

- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsîr Usûlü*. (19.b), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2010.
- Cevdet Bey, *Tefsîr Usûlü ve Tarihi*. Kayihan Yayınları, İstanbul, 2002.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd. *Tâcü'l-Lügati ve Sihâhu'l-Arabîyye (es-Sihâh)*. thk: Şihâbuddin Ebu Amr, Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, Beyrut, 1990.
- Coşkun, Muhammed. *Tefsîrin İlk Çağları (Kur’ân Yorumunun Hazırlık ve Oluşum Dönemleri)*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2019.
- Cüneyt, Eren. *Tefsîr Okumalarına Giriş Külli Kâideler*. Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013.
- Çalışkan, İsmail. “İlahiyat Fakülteleri XIV. Tefsîr Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı ve Geçmişten Günümüze Tefsîr İlmi: Konusu, Hedefi ve Sınırları Paneli (12-13 Mayıs Gaziantep)”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/1, (Haziran 2017), 759-766.
- Çalışkan, Necmettin. *Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî ve Tefsîri*. (Doktora Tezi), AÜSBE, Ankara, 2013.
- Çelik, Ömer. “Hicri V-XI. Asırlarda Kur’ân İlimleri”, *Kur’ân ve Tefsîr Araştırmaları-III*, İSAV, İstanbul, 2002.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur’ân İlimleri ve Kur’ân Tarihi*. (2.b), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.
- Çetiner, Bedrettin. “Usûl-i Tefsîr”, *Şamil İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1996.
- Çiçek, Halil. *20. Asırda Kur’ân İlimleri Çalışmaları*. Timaş Yayınları, İstanbul, 1996.
- Çiçek, Mehmet. “Akademik Bir Disiplin Olarak Tefsîr ve Usûlü”. *Tefsîr Usûlü*, ed. Ali Rıza Gül ve Ali Karataş, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- Çiçek, Mehmet. “Tefsîr İlminin Tanımı: Molla Fenârî Örneği”. *Tefsîr Araştırmaları Dergisi* 1/1 (Nisan 2017), 1-20.
- Çol, Muhammet. “Sempozyum Tanıtımı: Osmanlı’da İlm-i Tefsîr”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 / 1 (Temmuz 2019): 305-310.

- Deliser, Bilal. *Kur'an İlimleri ve Tefsîr Usûlü*. Rağbet Yayınları, İstanbul, 2014.
- Demirci, Mehmet. "Tefsîr İlminin Mahiyeti". *Tefsîr Araştırmaları Dergisi* /1, (Nisan 2017), 121-146.
- Demirci, Mehmet. "Tefsîr Usûlüne Duyulan İhtiyaç". *Tarihten Günümüze Kur'an İlimleri ve Tefsîr Usûlü*. ed. Bilal Gökkr ve diğerleri. İlim Yayma Vakfı, Ankara, 2009.
- Demirci, Mehmet. "Tefsîr Usûlünün Felsefesi: Teysîr fî Kavâidi İlmi't-Tefsîr Örneği". *Osmanlı Toplumunda Kuran Kültürü ve Tefsîr Çalışmaları I*. İstanbul, 2010, 295-314.
- Demirci, Muhsin. *Arapça Tefsîr Usûlü Literatürü*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2019.
- Demirci, Muhsin. *Konulu Tefsîre Giriş*. (2.b), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2013.
- Demirci, Muhsin. *Tefsîr Tarihi*. (10.b), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011.
- Demirci, Muhsin. *Tefsîr Terimleri Sözlüğü*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2016.
- Demirci, Muhsin. *Tefsîr Usûlü*. (19.b), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012.
- Demiri, Lejla. "Tûfi", TDV İslâm Ansiklopedisi, (16.12.2020). <https://islamansiklopedisi.org.tr/tufi#1>
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Aydan Kitabevi Yayını, Ankara, 1993.
- Doğru, Mehmet Seri. *Abdurrahman b. Nâsır Sa'dî'nin Hayatı, Eserleri ve Teysîru'l-Kerîmi'r-Rahmân İsimli Tefsîrindeki Metodu*. (Yüksek Lisans Tezi), SÜSBE, Konya, 2007.
- Duman, M. Zeki. *Uygulamalı Tefsîr Usûlü ve Tefsîr Tarihi*. Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri, 1992.
- Emiroğlu, İbrahim. *Klasik Mantığa Giriş*. Elis Yayınları, Ankara, 2016.
- Ercan, Bilal. *Tefsîr Geleneğinde Müfessirde Aranılan Şartlar*. (Yüksek Lisans Tezi), MÜSBE, İstanbul, 2018.

- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. (3.b), Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010.
- Erkan, Ali. *Ulûmu'l-Kur'an Geleneği ve Muhammed Abdulazim Zürcânî'nin Menâhilü'l-İrfan Fî Ulûmi'l-Kur'an Adlı Eseri*. (Yüksek Lisans Tezi), EÜSBE, Kayseri, 2011.
- Evkuran, Mehmet. *Kelam Tarihi ve Ekolleri*. Bilimsel Araştırma Yayınları, Ankara, 2018.
- Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ali. *el-Misbâh 'ul-Münir fî Garibi eş-Şerhi'l-Kebîr*. Mektebetü Lübnan, Lübnan, 1987.
- Firuzâbâdî, Muhammed b. Yakub. *el-Besâir Zevi't-Temyîz fî Letâifi'l-Kitâbi'l-Azîz*, Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut, (ty).
- Gökbulut, Hasan. "Kâfiyeci", DİA, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, (16.12.2020). <https://islamansiklopedisi.org.tr/kafiyeci>
- Gürkan, Menderes. "Bedreddin Zerkeşi", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/zerkesi-bedreddin> (15.02.2021).
- Güven, Şahin. *Çağdaş Tefsîr Araştırmalarında Konulu Tefsîr Metodu*, Şura Yayınları, İstanbul 2001.
- Hallaf, Abdü'l-Vehhâb. *İlmü Usûli'l-Fıkıh*. Müessesü'r-Risâle, Beyrut 2011.
- Harbî, Hüseyin b. Ali. *Muhtasarı Kavâidi't-Tercih Inde'l-Müfessîrin*. Dâru İbni'l-Cevziyye, Beyrut, 1429.
- <http://www.alukah.net/culture/0/4436/> (07.10.2017)
- <http://www.alukah.net/web/alshehry/0/26612/> (11.08.2021)
- <http://www.alyaum.com/article/1009500> (11.08.2021)
- Hülî, Emin. *Arap-İslam Kültüründe Yenilikçi Yaklaşımlar*. (trc. Emrullah İşler, Mehmet Hakkı Suçin) Kitâbiyât, Ankara 2006.
- İşıcık, Yusuf. *Kur'an'ı Anlamada Temel İlkeler*. Hikmetevi Yayınları, İstanbul, 2021.
- Itr, Nurettin. *Ulûmu'l-Kur'ânî'l-Kerîm*. Matbatü's-Sabah, Dimeşk, 1996.
- İbn Cüzey, Ebû'l-Kâsım Muhammed İbn Ahmed el-Kelbî. *et-Teshîl li-Ulûmi'l-Kur'an*. (thk. Muhammed Sâlim Hâsim), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1415.

- İbn Fâris. *Mu'cemu Mekâyîsi'l-Lügat*. (nşr. Abdüsselam Muhammed Harun), Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1991.
- İbn Hacer el-Askalânî. *ed-Dürrü'l-Kâminetü fi A'yâni'l-Mieti's-Semîneti*. (thk: Muhammed Abdü'l-Muidân), Meclisi Dâirati'l-Maârifil-Osmâniye, SaydarAbad/Hind, 1972.
- İbn Kutluboğa, Ebu'l-Fedâ. *Tâcü't-Terâcim*, Dâru'l-Kalem, Dımaşk, 1992.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-Arab*. Dâru'l-Meârif, Beyrut, 1968.
- İbn Receb el-Hanbelî, Abdurrahman b. Ahmed. *ez-Zeyl alâ Tabakâti'l-Hanâbile*. (thk: Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Mektebetü'l-Ubeykân, Riyad, 2004.
- İbn Teymiyye, Takıyyüddîn Ahmed el-Harrânî. *Mukaddime fi Usûli't-Tefsîr*. Dâru İbn-i Hazm, Lübnan, 2012.
- İbn Vezîr. *İsâru'l-Hak ale'l-Hak fi Reddi'l-Hilâfât ile'l-Mezhebi'l-Hak min Usûli't-Tevhîd*. (2.b), Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrüt, 1987.
- İbnü'l-İmâd el-Hanbelî. Abdü'l-Hayy b. Ahmed. *Şezerâtü'z-Zeheb fi Ahbâri men Zeheb*. (thk: Abdülkâdir el-Arnâvud-Mahmud Arnâvud), Dâru İbn Kesir, Beyrut, 1989.
- Kâdî Abdülcebbâr, Ahmed b. Abdilcebbâr el-Hemedânî, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse Mu'tezile'nin Beş İlkesi*, (trc. İlyas Çelebi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2013.
- Kâfiyeci, Muhyiddin Muhammed b. Süleyman. *et-Teyisîr fi Kavâidi İlmi't-Tefsîr*. (thk: Nasır b. Muhammed el-Matrûdî), Dâru'l-Kalem, Dımaşk, 1990.
- Kâfiyeci, Muhyiddin Muhammed b. Süleyman. *et-Teyisîr fi Kavâidi İlmi't-Tefsîr*; (thk: Mustafa Muhammed Hüseyin ez-Zehebî), Mektebetü'l-Kudsî, Kâhire, 1998.
- Kâfiyeci, Muhyiddin Muhammed b. Süleyman. *et-Teyisîr fi Kavâidi İlmi't-Tefsîr*. (thk: İsmail Cerrahoğlu), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974.
- Kâfiyeci, Muhyiddin Muhammed. *et-Teyisîr fi Kavâidi İlmi't-Tefsîr*. (thk: Enver Mahmud el-Mürsî Hattab), Dâru's-Sahâbe li't-Türâs, Tanta, 2007.

- Kâfiyeci, *Şerhu Tehzîbi'l-Mantık*, Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli Koleksiyonu, no:2592, s.91b-95b.
- Kahhâle, Ömer Rıza. *Mu'cemü'l-Müellifin*. Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1993.
- Kara, Ömer, “Râgıb el-İsfahânî”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ragib-el-isfahani#1> (14.02.2021).
- Kara, Ömer. “Tefsîr Ekolleri”. *Tefsîr Tarihi ve Usûli*. ed. Bahattin Dartma. AÜAÖF Yayınları, Eskişehir, 2013.
- Kara, Ömer. *Kur'an'ın Anlaşılmasında İtibar, Sebebin Husûsiliğine Değil, Lafzın Umûmiliğindedir İlkesine Usûlcülerin Metodolojik Yaklaşımları*. (Doktora Tezi), AÜSBE, Ankara 2001.
- Karacelil, Süleyman. “Tefsîr Usûlünün Yeterliliği”, *Tarihten Günümüze Kur'an İlimleri ve Tefsîr Usûlü*, ed. Bilal Gökkr ve diğerleri. İlim Yayma Vakfı, Ankara, 2009.
- Karacelil, Süleyman. *Tefsîr Usûlünün Yapısı ve İşlevi*. (Doktora Tezi), MÜSBE, İstanbul, 2010.
- Karadağ, Bekir. “Harran'ın Hanbelî Mezhebinin Gelişimine Katkısı”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 19/1 (Mart 2019), 167-189.
- Karagöz, Mustafa. “el-İksîr fi Kavâidi't-Tefsîr Örneğinde Tefsîr Usûlü Yazımına Bir Katkı”. *Hittit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/17, (2010), 171-200.
- Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, Dâru'l-İhyâ-i Türâsi'l-Arabî, Beyrut, (ty).
- Kattan, Mennâ Halil. *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'an*. (2.b.), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2014.
- Kaya, Mesut. “Dönemsel Şartların Müfessirin Donanımı Üzerindeki Belirleyiciliği –Klasik ve Modern Dönem Mukayesesi-”. *Marife* 13/3 (2013), 9-31.
- Kaygısız, Halil İbrahim. “Kafiyeci'nin et-Teyisîr'de Tefsîri Müdevven Bir İlim Olarak Yeniden Tesis Etme Çabası”. *Osmanlı'da İlm-i Tefsîr*; (ed. M. Taha Boyalık ve Harun Abacı), ISAR Yayınları, İstanbul, 593-626.

- Kefevî, Ebu'l-Bekâ. *el-Külliyât Mu'cemü fi'l-Mustalahât ve'l-Furuki'l-Lugaviyye*. Müessetü'r-Risâle, Lübnan, 1998.
- Kırca, Celal. "İbn Teymiyye, Mecdüddin". TDV İslâm Ansiklopedisi, (16.12.2020). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-teymiyye-mecduddin>
- Kızılkaya, Necmettin. *Haneî Mezhebi Bağlamında İslam Hukukunda Küllî Kâideler*. İz Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Kızılkaya, Necmettin. *Kâsânî'nin Bedâyi' İsimli Eserinde Kavâid'in Yeri*. (Yüksek Lisans Tezi), MÜSBÜ, İstanbul, 2005.
- Koçyiğit, Hikmet. "Tefsîrlerin Sınıflandırılması Meselesi". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/19, (Ocak-Haziran 2014).
- Köse, Saffet. "İbnü's-Sâîğ ez-Zümürüdü", TDV İslâm Ansiklopedisi. (10.12.2020). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnus-saig-ez-zumurrudi>
- Maşalı, Mehmet Emin. "Şeyh Osman'ın Kavâidü İlmi't-Tefsîr İsimli Eseri" *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Kur'an Tefsîrine Hizmetleri, Tebliğler ve Müzakereler*, İstanbul: İSAV-ENSAR, 2012.
- Mertoğlu, M. Suat, "Muhammed Abdülazîm Zürkânî", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/zurkani-muhammed-abdulazim> (15.02.2021).
- Mertoğlu, M. Suat. "Muhammed Hüseyin Zehebî", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/zehebi-muhammed-huseyin> (15.02.2021).
- Meydânî, Abdurrahman Hasan Habenneke. *Kur'an'ı Anlamanın Kâideleri*. trc. Mehmet Yolcu ve Ahmet Yolcu, Yarn Yayınları, İstanbul, 2018.
- Meydânî, Abdurrahman Hasan Habenneke. "Hasan Habenneke el-Meydânî", TDV İslâm Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hasan-habenneke-el-meydani> (16.12.2020).
- Meydânî, Abdurrahman Hasan Habenneke. *Kavâidü't-Tedebbürî'l-Emseli li-Kitâbillâhi Azze ve Celle*. (4,b), Dâru'l-Kalem, Dımaşk, 2009.
- Molla Fenârî, *Aynu'l-Ayân Tefsîri Sürati'l-Fâtîha*, İstanbul, 1326.
- Molla Fenârî, *Şemsüddin Muhammed b. Hamza Aynu'l-Âyân: Tefsîri Sûreti'l-Fâtîhâ*, Rıfat Bey Matbaası, İstanbul, İstanbul, 1326.

- Mukbil, Ömer b. Abdillâh. *Kavâidü Kur'âniyye*. Tedebbür Yayınları, Riyad, 2012.
- Nesefî, Necmüddin Ebu Hafis Ömer. *Şerhu Usûlü'l-Kerhî*. thk: Semih et-Tokâtî, Dâru'r-Reyyâhîn, 2020.
- Nesefî, Ömer. *et-Tefsîr fi't-Tefsîr, Tefsîr*. thk. Mahir Edîb Hammûş-Cemal Abdurrahim el-Fâris-Sâriye Favez Aclûnî-Fâdî el-Mağribî, Dâru'l-Lübâb, Beyrût, 2019.
- Nüaym, Ubeyr Abdullâh. *Kavâidü't-Tercih el-Müteallikati bi'n-Nassi Inde İbn Âşûr fi Tefsîrihi et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Dâru't-Tedmûriyye, Riyad, 2015.
- Nüveyd, Âdil. *Mu'cemü'l-Müfessirîn min Sadri'l-İslâmi ve hatta'l-Asri'l-Hâdir*. Merkezü't-Tefsîr li'd-Dirâseti'l-Kur'âniyye, (yy), 1988.
- Özel, Ahmet. "Mennâ' Halil Kattân", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kattan-menna-halil> (15.02.2021).
- Özel, Ahmet. "Sadî, Abdurrahman b. Nâsîr". TDV İslâm Ansiklopedisi. (31.08.2020). <https://islamansiklopedisi.org.tr/sadi-abdurrahman-b-nasir>
- Özel, Ahmet. *Haneî Fıkah Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*. (3,b), Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013.
- Özel, Mustafa. "Tefsîr Usûlü İle İlgili Bir Eser". *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* XIII/XIV, (İzmir 2001), 309-312.
- Özervarlı, M. Sait. "el-Kasîdetü'n-Nüniyye". TDV İslâm Ansiklopedisi. (16.12.2020). <https://islamansiklopedisi.org.tr/el-kasidetun-nuniyye--ibnul-kayyim>
- Özervarlı, M. Sait. "Muhammed Abduh", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhammed-abduh> (15.02.2021).
- Özkan, Halit. "Süyûtî", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/suyuti#1> (15.02.2021).
- Öztürk, Mustafa. "Modern Dönem Tefsîr Tarihi Edebiyatına Dair Bir Zihniyet Analizi: Muhammed Hüseyin ez-Zehebî ve et-Tefsîr ve'l-Müfessirün Örneği". *Tefsîr Tarihi Yazımı Sempozyumu*. ed. Mustafa Karagöz. Araştırma Yayınları, Ankara, 2015.

- Öztürk, Mustafa. "Tefsîrde Usûl(süzlük) Sorunu". *İslâmiyât* 4, (2003) 69-84.
- Râgıp el-İsfahânî. *Tefsîre Giriş-Mukaddimetü Tefsîri'r-Râgıb*. (hızr: Celaladdin Divlekçi), Klasik Yayınları, İstanbul, 2021.
- Râgıb el-İsfahânî. *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*. Dâru'l-Ma'rife, Beyrut (ty).
- Râgıb el-İsfahânî. Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed. *Mukaddimetü Câmîu't-Tefsîr*: (nşr. Ahmet Hasan Farahât), Dârü'd-Da'veti, Kuveyt, 1984.
- Rıza Toz - Recep Bilgin, "Nûreddin İtr'in Hayatı, Eserleri ve Hadis Alanındaki Çalışmaları", *Akdeniz 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi 18-20 Ekim 2019*, 2019, 323-328.
- Rûmî, Fahd b. Abdurrahman. *Buhûs fî Usûli't-Tefsîr ve Menâhicuhu*. Mektebetü't-Tevbe, Riyad, 1992.
- Sa'dî, Abdurrahman b. Nâsır b. Abdillâh, *el-Kavâidu'l-Hisân li-Tefsîri'l-Kur'ân* Mektebetü't-Rüşt, Riyad, 1999.
- Sa'dî, Abdurrahman b. Nâsır. *99 Hadiste İslâm'ın Temel Esasları*. (trc. Muhsin Doğan) Guraba Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- Sa'dî, Abdurrahman b. Nâsır. *Kur'ân'ı Anlamada Temel Esaslar*. (trc. Abdulcelil Candan), Guraba Yayınları, İstanbul, 2008.
- Sa'dî, Abdurrahman b. Nâsır. *Tefsîru's-Sa'dî: Özlü Kur'ân Tefsîri*. (4.b), (trc. M. Beşir Eryarsoy), Guraba Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- Sa'dî, Abdurrahman b. Nâsır. *Teysîru'l-Kerîmi'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmî'l-Mennan*. Guraba Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- Sabbâğ, Muhammed b. Lütfî. *Lemehât fî Ulûmi'l-Kur'ân*. el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1990.
- Seber, Abdülkerim. "Necmettin et-Tûfî'nin 'el-İksir fî Kavâidi İlmi't-Tefsîr' İsimli Eserinin Tefsîr Usûlü Açısından Değerlendirilmesi". *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXIV, (2006), 25-59.
- Sebt, Hâlid b. Osman. *Kavâidü't-Tefsîr Cem'an ve Diraseten*. Dâru İbn Affan, Kâhire, 2013.

- Sebt, Hâlid Osman. *el-Kavâidu'l-Hisânü'l-Müteallika bi-Tefsîri'l-Kur'ân*. Dâru'l-İbn Cevziyye, Damam, (ty).
- Sehâvî, Muhammed b. Abdurrahman. *ed-Dav'u'l-Lâmî' li-Ehli'l-Karni't-Tâsî, Dâru'l-Ceyl*, Beyrut, 1992.
- Seymen, Sadık. "Usûlü't-Tefsîr inde'l-Kâfiyeci (ö. 879) min Hilâli Kitâbihi et-Teysîr fî Kavâidi İlmi't-Tefsîr". *Osmanlı'da İlm-i Tefsîr*: edt: M. Taha Boyalık, Harun Abacı, İSAR Yayınları, İstanbul, 2019, 232;
- Seymen, Sadık. *Cühûdü'l-Kâfiyeci (v. 879) fî Ulûmi'l-Kur'ân ve Kavâidi't-Tefsîr (Dirâse Nazariyye ve Tatbika alâ Kitâbihi "et-Teysîr fî Kavâidi İlmi't-Tefsîr")*. Yüksek Lisans Tezi, el-Câmiatü'l-Ürdüniyye, 2015.
- Seyyid Şerif Cürânî. *Ta'rifât*. Dâru'l-Fadîleh. (yy), Kâhire, (ty).
- Subkî, Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Takiyüddin. *el-Eşbah ve'n-Nezâir*. Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, (yy), (ty).
- Sülün, Murat. "Tefsîr Nasıl Bir İlimdir?". *İslamî İlimlerde Metodoloji-III*. Ensar Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Sülün, Murat. *Tefsîr ve Otoriteleri*. İFAV Yayınları, İstanbul, 2017.
- Sünbül, Cemal, *Mu'tezilî Müfessir Hâkim el-Cüsemî ve Et-Tehzîb fî't-Tefsîr Adli Eserinin Tefsîr Literatüründeki Yeri*. (Yüksek Lisans Tezi), MÜSBE, İstanbul, 2019.
- Süyûtî, Celâleddin. *el-Eşbâh ve'n-Nezâir fî Kavâidi ve Fîrû Fıkhî's-Şâfî*. Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1983.
- Süyûtî, Celâleddin. *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*. Dâru İbn Hazm, Beyrut, 2015.
- Süyûtî, Celâleddin. *et-Tahbîr fî İlmi't-Tefsîr*. Dâru'l-İlm, Riyad, 1982.
- Süyûtî, Celâluddin. *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*. (thk: Merkezü'd-Dirâseti'l-Kurâniyye), Mecmau Melik Fahd, Medine, 1426/2004.
- Şimşek, Mehmet Sait. *Günümüz Tefsîr Problemleri*. Kitap Dünyası Yayınları, İstanbul, 2016.
- Taftazânî, Sa'duddin. Mesud b. Ömer. *et-Telvîh Ale'l-Tevzîh*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1998.

- Tahânevî, Muhammed b. Ali. *el-Keşşâfu Istilâhâtî'l-Fünûn*. Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984.
- Tala, Murat. “Kâfiyeci'nin Eserleri ve Arap Dil Bilimine Katkıları: Tespit, Tasnif ve Değerlendirme”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 24/3 (Aralık 2020).
- Taş, Sakin/Yazar, Samed. “İlahiyat Fakülteleri XIV. Tefsir Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı ve “Geçmişten Günümüze Tefsir İlmi: Konusu, Hedefi ve Sınırları” Paneli”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 / 32 (Aralık 2017): 771-786.
- Taşköprizâde Ahmed Efendi. *Miftâhu's-Saâde ve Misbâhu's-Siyâde fi Mevzûâtî'l-Ulûm*. Dâ'ru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1985.
- Taşköprülüzâde Ahmed Efendi. *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye fi Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye (Osmanlı Âlimleri)*. (ed. Derya Örs), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2019.
- Tayyâr, Müsâid b. Süleyman. *el-Makâlât fi Ulumi'l-Kur'ân ve Usûli't-Tefsîr*. Daru'l-Muhaddis, Riyad, 2004.
- Teftazânî, *Tehzîbü'l-Mantık ve'l-Kelâm*, Matbaatü's-Saade, Mısır, 1912.
- Tehânevî, Muhammed Alâ. *Mevsûatü Keşşâfi Istilâhâtî'l-Fünûn ve'l-Ulûm*. Mektebetü Lübnan, Beyrut, 1996.
- Teyyâr, Müsâid b. Süleymân. *Fusûl fi Usûli't-Tefsîr*. Dâru İbni'l-Cevzî, Demmâm, 1436.
- Tûfî, Süleyman b. Abdulkavi. *el-İksîr fi İlmi't-Tefsîr*. (thk: Abdulkadir Hüseyin), Mektebetü'l-Âdâb, Kahire, 1977.
- Tuzcu, Abdullah. *Kur'ân Açısından Mecellenin Külli Kâideleri*. (Yüksek Lisans Tezi), AÜSBE, Erzurum, 2012.
- Tülü, Ali. *Necmeddin Tuftî'nin Maslahat Anlayışı*. (Yüksek Lisans Tezi), MÜSBE, İstanbul, 2006.
- Türcan, Salih. *Rivayet Tefsiri Geleneğinin Dönüşümü*. TDV Yayınları, Ankara, 2021.
- Ubeyd, Ali b. Süleyman. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerim Usûlühü ve Davâbiduhu*. Mektebetü't-Tevbe, Riyad, 2010.

- Yalnız, Fatma. *Tefsîr Usûlünde Süreklilik ve Etkileşim: Bulkinî, Kâfiyeci ve Suyûti Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), HÜSBE, Çorum, 2014.
- Yazır, Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. Eser Neşriyat ve Dağıtım, İstanbul, 1979.
- Yıldırım, Akif. “Tefsir Usûlü Kavramında Anlam Arayışı”. *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi / 12* (Haziran 2021), 345-376.
- Yıldırım, Akif. *Muhâsibî, Kâfiyeci ve Subhî Sâlih Örneğinde Tefsîr Usûlü ve İçeriği*. (Doktora Tezi), İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İzmir, 2021.
- Yıldırım, Mustafa. *Mecelle'nin Külli Kâideleri*, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir, 2012.
- Yıldız, İbrahim. “Kur'ân Kıssalarında Muhatabı Anlatıma Dâhil Etme: Amacı, Zamanı ve Metotları”. *The Journal of Academic Social Science Studies [JASSS]* 75/1 (2019), 457-472.
- Yıldız, İbrahim. “Vücûh ve Nezâir İlmine Bir Katkı: İbn Fâris'in Efrâdü Kelimâtî'l-Kur'âni'l-Âziz Adlı Eserinde Olmayan Bazı Efrâd Kelimeler”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2019, sy. 74, s. 373-386.
- Yılmaz, Zeynep. *Tefsîr Usûlü Alanında Te'lif Edilmiş Türkçe Eserler Üzerine Bir Değerlendirme*. (Yüksek Lisans Tezi), EÜSBE, Kayseri 2013.
- Yurdagür, Metin. “Kâdî Abdülcebbar”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kadi-abdulcebbar#1> (14.02.2021).
- Zebîdî, Muhammed Murtaza el-Hüseyinî, *Tâcu'l-Arus min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1975.
- Zehebî, Muhammed Hüseyin. *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*. Mektebetü'l-Vehbe, Kâhire, 2000.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Ömer. *el-Keşşâf an Hakâiki'n-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vil*, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 2012.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmud b. Ömer. *Esâsu'l-Belâğâ*. Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1984.
- Zerkeşî, Bedreddîn. *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân*. Dâru'l-Hadis, Kâhire, 2006.

Zirikli, Hayreddin. *el-Âlâm Kamûsü Terâcîm li-Eşherî'r-Ricâl ve'n-Nisâ min'el-Arab ve'l-Müsta'rebîn ve'l-Müsteşrikin*. Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut, 2002.

Züheylî, Vehbe. *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletühü*. Dâru'l-Fıkr, Dımaşk, 1985.

Zürkânî, Muhammed Abdülazim. *Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Marife, Beyrut, 2005.

DİZİN

A	B
Abdulkâdir Bağdâdî 47	Bedâiu'l-Fevâid 75
Abdurrahman el-Ak 93, 180	Bedreddin ez-Zerkeşî 68
Abdurrahman es-Sa'dî 18, 21, 41, 124	Bergamalı Cevdet Bey 49
Abdurrahman es-Sa'dî'nin (1889-1955) el-Kavâidü'l-Hisân li-Tefsîri'l-Kur'ân İsimli Eserinin Muhtevası 21	Beydâvi 46
Abdurrahman Sa'dî 93	Bilal Ercan 21, 173
Abdülazim ez-Zürkânî 24, 71	Buhûs fî Usûli't-Tefsîr ve Menâhicühü 76, 77
Âdâbu'l-Müfessir 69	Bulkînî 27, 69, 126, 199
Âdil Nüveyhiz 20	Büyük Tefsîr Tarihi 20, 50, 188
Ali b. İbrâhim el-Hûfî 27	Büyük Tefsîr Tarihi: Tabakâtü'l-Müfessirin 50
Ali b. Süleyman el-Ubeyd 98	
Ali Haydar Efendi 30, 187	
Âmidî 46	
Arap 32, 35, 36, 60, 77, 94, 98, 102, 114, 115, 147, 191, 198	
Arapça 28, 33	
Araplar 33	
	C
	Câmiu'l-Usûl li-Ehâdîsi'r-Resûl 47
	Câmi' u't-Tefsîr 65, 66
	Cessas 39
	Cürcânî 24, 30, 45, 125, 126, 142, 197

D

Dâbid 43
 Dihlevî. *Bkz.* Şah Veliyyullâh
 Dihlevî
 dil 31, 38, 65, 68, 71, 87, 99, 100,
 114, 115, 116, 124, 158, 160, 170,
 177, 198
 Dönemsel Şartların Müfessirin Do-
 nanımı Üzerindeki Belirleyiciliği
 –Klasik ve Modern Dönem Mu-
 kayesesi 17, 20, 193

E

Ebherî 46
 Ebu Bekr Muhammed Ebherî 46
 Ebu Hafs Ömer en-Nesefî 29, 40
 Ebu Hanife 38
 Ebu'l-Fedâ İbn Kutluboğa 20
 Ebu Musâ el-Eşârî 44
 Ebû Tâhir ed-Debbâs 39
 ed-Dav'u'l-Lâmî 20, 110, 112, 171,
 197
 ed-Dürerü'l-Kâmine 20
 el-A'lâm 20
 el-Asl 39
 el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân 27, 33,
 68, 199
 el-Eşârî 44
 el-Fevzü'l-Kebîr fi Usûli't-Tefsîr 41
 el-Fevzü'l-Kebîr fi Usûli't-Tefsîr 49
 el-Füsûl 39
 el-İhkâm fi Usûli'l-Ahkâm 46
 el-İksîr fi Kavâidi't-Tefsîr 82, 84,
 87, 193
 el-İtkân 27, 69, 70, 80, 81, 197
 el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân 27, 69,
 80, 81, 197
 el-Kâfi 39, 113, 114

el-Kavâidü'l-Hisân li-Tefsîri'l-Kur'ân
 21, 93, 119, 122
 el-Menhecü'l-Kavim fi Kavâid-i Ta-
 taallak bi'l-Kur'âni'l-Kerim 87,
 88
 el-Usûl 46
 Emin el-Hûli 34, 35, 191
 er-Risâle fi Kavâidi İlmi't-Tefsîr 90
 er-Risâle fi'l-Usûl 47
 Eşbah 43, 44, 197
 Eşbâh 30, 42, 43, 44, 69, 115, 187,
 188, 197
 et-Tahbîr fi Ulûmi'l-Kur'ân 27
 et-Tefsîr ve'l-Müfessirîn 72, 73,
 195, 199
 et-Teshîl li-Ulûmi't-Tenzîl 67
 et-Teyîsîr fi Kavâidi İlmi't-Tefsîr 90,
 122, 132, 174, 192, 197
 et-Teyîsîr fi't-Tefsîr 29, 195
 ez-Zeyl alâ Tabakâti'l-Hanâbile 20,
 83, 192

F

Fahd b. Abdurrahman er-Rûmî 48,
 76
 Fıkhî kâideler 38
 Fıkıh ilmi 36, 38, 40, 46, 47, 57, 86
 Fıkıh usûlü 19, 36, 38, 39, 40, 47,
 65, 66, 68, 69, 72, 73, 78, 93,
 104, 127, 173
 Fünûnu'l-Efnân fi Ulûmi'l-Kur'ân
 27

G

Genel Tefsîr Kuralları 100
 Goldziher 59
 Günümüz Tefsîr Problemleri 77,
 197

H

Habenneke el-Meydânî 94, 95, 96,
 180, 189, 194
 hâid 29
 Hâkim eş-Şehîd 39
 Halid b. Osman es-Sebt 96
 Hâlid b. Osman es-Sebt 21
 Halid Osman es-Sebt 21, 89
 hâmil 29
 Hanefî 28, 39, 40, 87, 110, 111, 144,
 194, 195
 Hâris el-Muhâsibî 27
 Hayreddin Zirikli 20
 Hûli 34
 Hz. Muhammed. *Bkz.* Hz. Peygam-
 ber; *Bkz.* Hz. Peygamber
 Hz. Ömer 44
 Hz. Peygamber 12, 25, 26, 48, 49,
 71, 74, 117, 137, 143, 144, 152,
 161, 166

İ-İ

I. Dünya Savaşı 117
 İstîlâhî 24, 27, 29, 37, 43, 45, 140,
 144
 İbn Cüzey el-Kelbî 67, 105, 191
 İbn Hacer Askalânî 20, 88, 111, 192
 İbn İmâd 20, 84, 110, 112
 İbn Kayyim el-Cevziyye 75, 120
 İbn Nüceym 30, 42, 44, 187
 İbn Receb el-Hanbelî 20, 83, 192
 İbn Teymiyye 41, 49, 79, 80, 81, 82,
 83, 89, 106, 117, 120, 126, 170,
 174, 180, 192, 194
 İbnü'l-Cevzî 27, 51
 İbnü'l-Mülakkın 44
 İbnü'l-Vekîl 44
 İbnü's-Sâiğ ez-Zümürüdî 87, 88,
 194

İbn Vezîr 88, 89, 90, 106, 180, 192
 İbrâhim Bergamâvî 49
 ilk müslümanlar 48
 İmam Cezerî 47
 İmam Şâfiî 25, 47
 İslam dini 23, 28, 35, 49, 54, 60, 68,
 91, 95, 98, 152, 153, 155, 178,
 189, 191, 194
 İsmail Cerrahoğlu 35, 50, 122, 162,
 163, 192

K

Kâdî Abdülcebbar 64, 65, 105, 192,
 199
 kâid 29
 Kâtib Çelebi 20, 80, 193
 kavâid 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20,
 21, 24, 29, 31, 37, 38, 39, 40, 41,
 42, 44, 50, 57, 60, 61, 63, 64, 69,
 73, 77, 82, 85, 86, 87, 88, 89, 92,
 96, 97, 99, 100, 103, 104, 105,
 106, 107, 109, 120, 121, 122, 125,
 127, 134, 135, 136, 139, 141, 143,
 146, 158, 160, 169, 170, 171, 174,
 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181,
 182, 184, 185, 194
 Kavâidü't-Tedebbürî'l-Emseli li-
 Kitâbillâhi Azze ve Celle 94,
 96, 194
 Kavâidü't-tefsîr 27, 57, 97, 185
 Kavâidü't-Tefsîr 21, 27, 58, 63, 79,
 80, 88, 89, 91, 96, 175, 196
 Kavâidü't-Tefsîr Cem'an ve
 Dirâseten 96
 Kefevî 30, 194
 Kerhî 38, 39, 40, 195
 Keşfü'z-Zünûn 20, 80, 193
 Kitâbün fi Usûli'l-Fıkıh 46
 Kitâbü't-Teyîsîr fi Kavâidi İlmi't-
 Tefsîr 41

Klasik ve Modern Dönemde Müfessirde Aranan Şartlar ve Değişimi 17, 21, 187
Kudûrî 39
Kur'ân'ı Anlamada Temel İlkeler 102, 103, 191
Kur'ân ilimleri 17, 22, 24, 26, 54, 74, 85, 92, 169, 183

L

Lemehât fi Ulûmi'l-Kur'ân 74, 75, 196
Lügavî 24, 27, 37, 40, 42, 45, 68, 73, 77, 86, 102, 105, 137, 139, 140, 144, 172

M

Mansur Ali Nasîf 47
mantuk 16, 31, 37, 38, 59, 60, 86, 113, 114, 123, 124, 129, 130, 131, 138, 173, 174, 193, 198
Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'ân 17, 73, 193
Mecelle 30, 40, 43, 44, 199
Medenî 35
Mehmet Sait Şimşek 77, 79, 106
Mekkî 35
Menâhilü'l-İrfan fi Ulûmi'l-Kur'ân 71
Mennâ' Halîl Kattân 73, 195
Mesut Kaya 17, 20
Mevâkiu'l-Ulûm min Mevâkiu'n-Nücûm 27
Miftâhu's-Saâde 20, 80, 198
Mihhâcu'l-Vusûl ilâ İlmi'l-Usûl 46
Mu'cemü'l-Müellifin 20
Mu'cemü'l-Müfessirin 20
mu'cize 140, 141, 142, 167, 168

Muhammed Abduh 21, 70, 71, 106, 195
Muhammed Aydın 100, 101, 180
Muhammed b. Lütfi es-Sabbağ 74, 75
Muhammed Hüseyin ez-Zehebî 36, 72, 73, 82, 123, 126, 192, 195
Muhâsibî 27, 131, 199
Mukaddime fi Usûli't-Tefsîr 41, 49, 81, 82, 126
Müfessir 69, 76, 128, 197
Müfessirin İhtiyâç Duyduğu Kaide-ler Üzerine Sistematiik Bir İnceleme Denemesi 21

N

nazîre 43
Necmettin et-Tûfi 82, 87, 196
Nesefî 29, 35, 40, 125, 195.
Bkz. Ömer en-Nesefî
Nezâir 29, 30, 42, 43, 44, 69, 187, 188, 197, 199
Nezâire 44
Nurettin İtr 75, 76, 105, 191, 196

O-Ö

Osmanlı devleti 40, 46, 90, 91, 110, 111, 117, 124, 130, 132, 171, 175, 188, 189, 190, 193, 197, 198
Ömer Nasuhi Bilmen 20, 45, 50, 80
Ömer Rıza Kahlhâle 20, 91

P

Pezdevî 46

R

Râgıb 32, 65, 66, 67, 193, 196

S-Ş

Sa'dî 13, 16, 18, 21, 41, 93, 96, 104, 109, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 127, 128, 132, 133, 135, 136, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 176, 177, 178, 180, 183, 184, 190, 196
Sahabe-i kiram 26
Sehâvî 20, 69, 111, 112, 197
Serahsî 47
Seyyid Ahmed Han 49
Süleyman el-Kâfiyeci 13, 16, 18, 21, 36, 41, 52, 59, 69, 90, 93, 104, 105, 109, 110, 111, 112, 115, 122, 123, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180, 182, 183, 184, 191, 192, 193, 197, 198, 199
Süyûtî 44, 52, 69, 70, 80, 105, 111, 112, 130, 169, 173, 175, 195, 197
Şah Veliyyullâh Dihlevî 41, 49
şebah 43
şebîh 43
Şerhu'l-Usûli'l-Hamse 64, 65, 192
Şeybânî 39
Şeyh Osman 90, 91, 92, 106, 180, 194
Şezerâtü'z-Zeheb fi Ahbâri men Zeheb 20, 192
şibh 43
Şule Yüksel Ateş 17, 21

T

Taberî 20
Tâceddin Sübkî 44

Tâcu'l-Câmi' li'l-Usûl fi Ehâdisi'r-Resûl 47
Tâci't-Terâcim 20, 88, 192
Tahâvî 39
tâlik 29
tâmis 29
Taşköprüzâde 20
Tefsîr Geleceğinde Müfessirde Aranan Şartlar 21, 190
Tefsîr İlminde Kavâid Literatürü ve Kâfiyeci ile Sa'dî'nin Kavâide Dair Eserlerinin Mukayesesi 21
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm 70, 187
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerim Usûlühü ve Davâbiduhu 37, 56, 59, 98, 100, 198
Tefsîr Usûlü 45, 49, 50, 54, 131, 188, 189, 190, 193, 195, 196, 199
Tefsîr Usûlü Risalesi 49
Teymiyye 41, 49, 79, 80, 81, 82, 83, 89, 106, 117, 120, 126, 170, 174, 180, 192, 194
Türkçe 20, 24, 46, 48, 50, 95, 100, 101, 103, 107, 121, 122, 123, 124, 180, 190, 199

U

Ulûmu'l-Kur'ân 12, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 36, 37, 40, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 64, 82, 85, 86, 94, 95, 104, 106, 107, 126, 130, 134, 135, 141, 166, 169, 170, 174, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 188, 191
Ulûmu'l-Kur'âni'l-Kerim 75, 76, 191
usûlü'd-din 47, 69
Usûlü'd-Din 47
usûlü'd-dîn 47, 78
Usûlü't-Tefsîr ve Kavâiduhu 93

V

vahyin nüzûlü 12, 26

Y

Yusuf İşıcık 102, 103, 180

Z

Zehebî. *Bkz.* Mustafa Muhammed Hüseyin Zehebî

Zerkeşî 27, 33, 35, 36, 52, 68, 69, 105, 126, 130, 191, 199

Zeynüddin İbn Nüceym 44

Zürkânî 24, 25, 27, 36, 71, 72, 105, 191, 200

KÂFİYEÇİ - SA'DÎ BAĞLAMINDA
KAVÂİDÜ'T-TEFSİR
KAVRAMI VE LİTERATÜRÜ

Bu araştırma tefsîr ilminde kavâid konulu bir çalışma olup okuyucusuna teori ve pratiğe dayalı bilgiler sunmaktadır. Tefsîr ilminde kavâid meselesinin kavramsal alanını ve tarihsel serancamını belirleme adına mukayeseye dayalı gerçekleştirilmiştir. Kavramsal alanda "ulûmu'l-Kur'an, kavâidü't-tefsîr ve tefsîr usûlü" hakkında gerekli bilgiler verilerek, bunların birbirleriyle benzer ve ayrı yönleri açıklanmıştır. Konuyla alakalı bölüm ve müstakil literatür çalışmaları, tarihsel serancamı ile ele alınıp incelenmiştir. Müellif ve eserleri hakkında kısa ve öz bilgiler sunulmuş, genel bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Kavâid yazarlarından Kâfiyecî ve Sa'dî'nin hayatları, ilmi kişilikleri ve eserleri ile tefsîr ilminde kavâid üzerine yazdıkları eserleri üçüncü bölümde mukayeseli bir şekilde ele alınıp incelenmiştir. Mukayeseli değerlendirme esnasında eserlerin nüshaları, kaynakları, yazılış amaçları, yöntemleri, muhtevaları ve kavâide katkıları biçim ve içerik itibarıyla incelenerek klasik ve modern dönemde kavâidü't-tefsîrin alt yapısı üzerinde durulmuştur. Bu sayede "temel ilke ve esas" anlamıyla diğer ilimlerle bağlantılı olan kavâidin, usûl inşasındaki konumunun ön plana çıkartılması hedeflenmiş ve tefsîr ilmindeki usûl tartışmalarına kavâid merkezli yaklaşılmasına dikkat çekilmiştir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Çağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-7471-02-2

9 786257 471022